

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Phiala Reliquiarvm S. Agathae Virginis Et Martyris Dissertatio

Wiltheim, Alexandre

Augustae Trevirorum, 1656

Capvt I. Phiala reliquiarum S. Agathae è lipsanoteca Machariacensi,
donum viri venerabilis Caroli Rachtij, pastoris Machariacensis, probante
cultum reliquiarum publicum Episcopo Azotensi, Eam videri ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10156

5

DE PHIALA RELIQUIARVM
S. AGATHÆ VIRGINIS
ET MARTYRIS
DISSERTATIO.

CAPVT I.

Phiala reliquiarum S. Agathæ à lipsanothecâ Machariacensē, donum viri venerabilis Caroli Rachtij, pastoris Machariacensis, probante cultum reliquiarum publicum Episcopo Azotensi. Eam videri esse lenticulam. De lenticulis disputatum. Tentatus locus Isidori.

MACHARIACVM vetus est oppidum prouinciæ Luciliburgensis ad Mosellam supra Treuiros, tertio lapide à Luciliburgo nostro, in lauo littore situm. Nunc *Greuemacheram*, seu *Comitis Macheram* appellamus, eo quod comites nostri Luciliburgenses, locum muris & turribus circumplexi credantur. Certè exstant Henrici Comitis, cognomento Blondelli, tabulæ, quibus anno MCCLII. Machariacenses liberos & *Burgenses* esse iubet. Hâc reuertebat VI. Kalendas Iulias anni MDCLV. postquam ferijs D. Ioannis Baptistæ sacrosancta & incomparabilia Treuirorum lipsana spectâsem & coluissem. Benemane, vt mos itinerum nostrorum habet, in templo pæreciæ sacrificauit. Secundùm sacrificium animaduerti in sacrario lipsanothecam formâ & magnitudine orbis mensarij. Media erat Christi patientis imago: circum dispositi in orbem puluilli, in quibus, vt & eorum interuallis, reliquiæ partim sub membraneis schedis aderant, partim desiderabantur, titulis tamen omnibus remanentibus. In vno puluillorum interuallo phiala perexigua, cum titulo nominis S. Agathæ Virginis, affixa erat. Quam vt vidi, deperij. Sed vt nostra esset iure quo optimo, postea à Venerabili viro Carolo Rachtio, Machariacensi pastore, eam mihi dari rogavi, & impetraui, testibus hisce litteris, manu eius subscriptis.

*Carolus Racht, pastor in Comitum Machrâ, omnibus has visuris
salutem in Domino.*

CVm R. Pater Alexander VVilhelm Societatis IESV Sacerdos & pro tempore Minister Collegij Luxemburgensis, petiuerit à me reliquias S. Agathæ Virginis, in exiguâ phialâ vitreâ, vno ferè digito longâ, contentas, insuperque rogauerit, vt super dictis reliquijs ei testimoniales darem, non potui honesta eius petitioni non assentiri.

sentiri. Itaque hisce notum facio, me dictas reliquias S. Agatha dicto Patri Alexandro VVeltheim donasse & donare: ipsas autem reliquias desumptas esse ex antiquo quodam reliquiario templi mei parochialis, quod praeclaras diuersorum sanctorum reliquias continebat. In quorum omnium fidem has manu meâ signatas scripsi. Datum in Comitum Machra XXV. Augusti MDCLV.

Carolus Racht Pastor in Grâuenmacheren.

His ipsis Rachtij tabulis, Reuerendissimus Episcopus Azotensis approbationem reliquiarum hâc formulâ cum suo nomine inscripsit.

Ut reliquia S. Agatha in hisce nominata, publicè exponantur, & venerentur, facultatem in Domino concedimus. Treuiris XXVIII. Augusti, anno MDCLV.

Frater Otho, Episcopus Azotensis, in Pontificalibus & spiritualibus Vicarius generalis Treuirensis.

Hæc est reliquiarum prima præcipuaque auctoritas; cui etsi nihil addere necesse est, magnum tamen illustrationi locum aperiunt tum ipsæ reliquiæ, tum phiala, quæ continentur. Et phialæ quidem materia est vitrum rude ac spissum: color albicans; nisi quod vbi densior materies, leniter flauescit. Obturamentum membranula est in glomum indigestum contorta; quæ explicata, tenuissima apparet, adeo vt cum delicatissimâ quâque carbaso de subtilitate contendere posse videatur. Quæ me res primò deterruit, ne membranam crederem: sed ignis experimento redditus nidor, fidem fecit.

Iam forma vasculi, quia figuratione, quam oratione, melius ostendi potest, depingi eamque in æs incidi curauimus.

Orificium vides rotundum & labello introrsum repando coronatum. Collum ex gracilitate sensim in latum procurrens ventre tenuis, qui tamen minimè ampullosus, sed prærafus, nec pennâ anserinâ crassior, vt lateris aspectus demonstrat. Nomen phialæ, opinor esse lenticulam. Est autem lenticula vas paruum & exile, vt vocis ipsa diminutio ostendit. Vnde Isidorus capite VII. vigesimi Originum, prout est in veteri codice Griali, & nostro perantiquo, manu exarato, lenticulam describit *vasculum*, & in libris editis, *modicum vas*, qualis est phiala nostra; cui & lentis forma conuenit. Vt enim illa globosa ferè non est, sed plana, seu, vt Plinius locutus est libro XVIII. capite XII. *suâ figurâ*, hoc est, cōpressa & complanata: ita & phialæ nostræ venter non turget, sed in planum retrocedit. A lente autem legumine promanasse in talia vascula nomen, argumento est Plinij locus de lente: *Duo genera eius in Aegypto, inquit, alterum rotundius, alterum suâ figurâ. Vnde vario usu translatum est in lenticulas nomen*, id est (vt ego quidem interpretor) vascula æque globosa atque

que

que orbiculatim plana, *lenticula*, ex formâ variâ leguminis, appellatæ sunt. Lenticulam delicatè, vt solet, depingit Apuleius II. Floridorum: *ampullam oleariam, quam gestabat, lenticulari formâ, tereti ambitu, pressulâ rotunditate. Tereti ambitu*, dixit, ob circularem ambitum: *pressulâ rotunditate*, ob ventris compressum & planitie domitum tumorem, quod postremum phiala nostra graphicè repræsentat, etsi oblongior, & à *tereti* seu circulari *ambitu* nonnihil recedens. Sed leue hoc est, & ex libitu vitriarij natum. Nec mirum videri id debet, cum Isidorus lenticulæ vasculum describat *quadrangulum*. Ita enim habent vulgati codices: *lenticula modicum vas, aneum vel argenteum, quadrangulum, in latere apertum*. Quanquam vereor ne mendosus sit hic locus. Tam enim à lentibus absunt anguli, vt in prouerbio inanis infumptæ operæ haberentur olim illa verba *Φαῖς ὀπίσσω ἄρτεϊς: lentem angulo tenes*. Quare vocem *quadrangulum* ex Isidoro, vt spuriam & immissam, reuellendam putem; quin & ea, quæ adduntur, *in latere apertum*, vix est, vt pro genuinis patiar. Quid enim? An ideo *in latere apertum*, vt liquor per latus inutilis effugiat? Nisi ita accipis, vt *apertum* dictum sit pro eo, quod est planum dilatatu, & æqualiter patens. Sic *apertos campos*, & *aperta maria*, quæ planitiem & æquor haberent, Latini dixerunt. Quare, *in latere apertum*, pro eo positum forsan erit, quod diceres, latus vnum lenticulæ, imò alternum vtrumque & sibi oppositum, esse apertum, hoc est, explanatum, æquabile. Vides itaque phialam nostram etsi oblongam, rectè lenticulam dici posse. Neque obest quod lenticulam *fictilem* D. Hieronymus, *aream* aut *argenteam* Isidorus esse volunt, nostra vero vitrea est. Nam si ex fide Hieronymi *fictilis* tantum est omnis lenticula, quid de *areâ* Isidori & *argenteâ* facies? Si, vt Isidoro placet, *area* vel *argentea* tantum, ergo *fictiles* nullæ Hieronymi. Sed absurdum est aut Hieronymum præ Isidoro sequi, vt *fictiles* tantum sint lenticulæ, aut hunc præ illo, vt *area* vel *argentea* tantum. Est ergo locus alijs materijs, & vt ex vitro quoque conflatas fuisse lenticulas existimemus, qualis nostra.

CAPVT II.

Lenticula olearia, aquaria; phiala lacrymatoria Romanorum tam gentilium, quam Christianorum; ex quo genere videtur esse phiala nostra lenticularis; nisi est phiala antiqua sacramentalis.

Venio nunc ad lenticularum vsum. Oleo capiendõ adhibitas à veteribus, multæ docent auctoritates. Primus liber Regum capite X. & quartus cap. IX. Apuleius, Floridis, vt supra ostensum. D. Hieronym. com-
men-